

Baka István

Halpénz nélkül

Ha hallom vagy kimondom ezt a szót: ünnep, ködös-borongós őszi napot, kihalt utcákat látok magam előtt, — a házakról megfakult zászlók lógnak a járda fölé, erőtellenül lengedezve a kedveszegett szelben, mintha egy láthatatlan kez a szürkéséget próbálna letörölni velük... S a következő kép — de ez már egy másik ünnepkel kapcsolatos — gumibotos családapák enyhén kidudorodó sorfala, amely arra vigyáz, nehogy az ünnepet megzavarják azok, akik ünnepelni szeretnének... Az ünnepi könyvhét azonban — bár-hogy erőtetem emlékeztetemet — valahogy nem akar képekben megjelenni előttem az ünnep szót hallva vagy kimondva. Talán, mert — se szürkéség, se gumibot? Talán... Bár úgy rémlik, mintha egyik is, másik is — egyik az előtérben, másik ilyenkor illedelmesen az oszlopok (társadalmunk tartóoszlopai) mögé húzódva — jelen lett volna ezen a kivételezett heten épp úgy, mint a dolgos, mégis erőtellenül csörgedező hétköznapokban.

Mostanra, persze, minden megváltozott. Minden? Szabadon ünnepelhetünk, bár ez a szabadság még inkább bármikor visszavonható kegy, mint természetes jogunk, csak éppen a hétköznapjainkon nem vagyunk szabadok. Eddig a kenyérért voltunk a rendszer rabjai, most már csak a kenyér — a kenyérgond — rabjai vagyunk, — s még ez a csak is csak tendencia, nem valóság; eddig a maradék jutott a kultúrának, most — miután a maradék a kukából kikapart kenyérhulladékkal egyenértékű — a kikaparás szabadsága. S az értékes és nemcsak a holt napi lapzártáig érvényes szépirodalom kiadását most már nem is a maradékból, hanem ebből a kaparekból kell finanszírozniuk a nehézkes, régen tonkretett állami kiadóknak, mert hiába valósult meg a pluralizmus elsőként a könyvkiadásban — az új kiadók egy része csak, vagy elsősorban, profitszerzésre törekszik, s a profit nem verseskötetekből, vagy 10 évig készülő nagyregényekből származik. S csak félve kérdezem: vajon a megszerzett profit nem kerül-e át hamarosan más, jövedelmezőbb iparágakba, amint a könyvüzlet hanyatlani kezd? Eddig volt a monopolisztikus állami könyvkiadás pos-

hadt tava, amelyben azért az érték halacska is megélték úgy-ahogy, bár mélyen a cenzúra öreg, vaksi harcsája ólálkodott. Jobb-e, hogy most ehelyett egy cápától nyüzsgő viharos tengerszoros tárul elénk? Nem az írókat féltém — az író nagyobb veszélyekkel és csábításokkal is szembenézett már, napon-ta kész a hullámokba vetni magát, mint a Héro után sóvárgó Leander. De mi lesz az olvasóval? Felfalják a cápák? Vagy megússza annyival, hogy elszedik a halpénzét? De hát az már tegnap se volt sok, s ma legfeljebb kenyérre, ruhára, meleg vízre futja. Halpénz nélkül a tengerszorosban? Amikor az író már nemcsak azt szégyelli, hogy milyen kevéset ér — pénzben — a kézírata, hanem azt is, hogy ugyanez a kézirat nyomtatott könyvvé átszellemítve, milyen sokba kerül annak, aki megvásárolja? Lássuk meg és lássuk be: elszegényedő társadalomban élünk, amelynek a kultúra — az irodalmat is beleértve — hiába lenne, ha lenne is, szükséglete, amikor luxusa. Évekig próbáltuk visszahódítani a könyvnek az olvasót, s most — amikor bármit, még a jót is, ki lehet adni — lenne erre a legtöbb esély. De most már a könyvet — egyre drágább, egyre elérhetetlenebb könyvet — kell visszahódítani a megmaradt olvasóknak. Ehhez a ma még talán nem reménytelen vállalkozáshoz járuljon hozzá az idej könyvhét. Nem mint ünnep — hiszen nincs is már és még mit ünnepelnünk —, hanem mint vállalkozás. Ma már tudjuk, hogy a nemzet nemcsak közös ihlet, hanem — szerencsés esetben — az egy nyelvet beszélők, egy kultúrát élők közös vállalkozása is. Ennek a vállalkozásnak része az irodalom, s most, hogy végre kivonulhat a politikából, miután a politika is kivonult belőle, még jobban, még teljesebben töltheti be hivatását, Széchenyi István szavaival: a *kiművelt emberfők, a lelki-leg független ember eszményének szolgálatát.*

Engedjék meg, hogy ezen gondolatok jegyében, megnyissam az 1989. évi ünnepi könyvhét szegedi rendezvényeit.

(Elhangzott a Dugonics téren, tegnap délelőtt 19 órakor.)